

werp en een begenadigd historicus; we hadden een waarlijk groots boek mogen verwachten.

Dat is het helaas niet geworden en ik vermoed dat Van Werveke, was hem tijd van leven gegund, ons nog wel een ander, definitiever werk over zijn held zou hebben geschonken. Het onderhavige boekje is immers een vulgariserend werk, zonder voetnoten, wel fraai geïllustreerd, maar veel te kort om recht te doen aan het onderwerp. In andere bijdragen heeft Van Werveke getoond dat hij ook moeilijke zaken glashelder voor een groter publiek uiteen kon zetten, hier heeft hij te zeer moeten versimpelen en bekorten. Alle aspecten van Filips' regering komen wel ter sprake: de bouw van het Gravensteen te Gent, zijn aanstelling tot graaf naast zijn vader al in 1157 op vijftien-jarige leeftijd (bij die gelegenheid zou hij voor het eerst de 'leeuw van Vlaanderen' als wapenschild hebben geïntroduceerd), zijn bemoeiingen met de steden en de rationalisatie van het bewijsrecht in het strafproces (de schepenwaarheid), zijn activiteiten als kruisvaarder, zijn bewondering voor Thomas Becket en zijn belangstelling voor de literatuur in de volkstaal, maar steeds wordt het betoog afgebroken als het net interessant begint te worden omdat er niet voldoende plaatsruimte is. Het Europese formaat van Filips van de Elzas moet blijken uit zijn aanwezigheid bij vele belangrijke gebeurtenissen in het politieke en kerkelijke leven van zijn tijd, waarbij de schrijver zich vaak vergenoegt met de niet altijd overtuigende veronderstelling dat hij daarop ook wel invloed zal hebben gehad.

Alles wat Van Werveke heeft geschreven blijft natuurlijk de moeite waard; helaas moet ik constateren dat hij met dit vulgariserende werkje onder het hoge peil van zijn andere bijdragen is gebleven.

H. P. H. Jansen

R. Wartena, ed., *De stadsrekeningen van Zutphen 1364-1445/6* (3 dln.; Zutphen: Gemeentearchief, 1977, 720 blz. Geen ISBN-nummer).

Zutphen beschikt over een goede collectie stedelijke rekeningen. Van 1445 af is een vrijwel complete reeks bewaard gebleven. Drie van deze zogenaamde rentmeestersrekeningen zijn in de jaren 1957-1964 door W. J. Alberts uitgegeven. Uit de voorafgaande periode zijn enkele fragmenten van rekeningen en andere optekeningen over de financiële administratie van ca. 1364 af voorhanden. Daarnaast is er een merkwaardige verzameling, in de zeventiende eeuw vervaardigd door een Zutphense burgemeester, van extracten uit de rekeningen van 1371 en volgende jaren. Wartena's editie bevat voornamelijk deze extracten van Gerard Kreyneck. Als historische bron zijn deze stukken van beperkt nut. De gegevens die Kreyneck aan de originele rekeningen ontleende, zijn maar op enkele punten compleet – de burgemeester selecteerde wat hem persoonlijk interesseerde. Vergelijking van de verschillende uittreksels onderling leert hoe willekeurig de meeste rubrieken zijn ingekort. De lijsten van verschuldigde renten, die de hoofdmoot vormen van de zogenaamde onderrentmeestersrekeningen, kunnen we bovendien vergelijken met enkele originelen. We zien dan, bijvoorbeeld, dat de lijst uit het extract van 1443/4 in de editie twee pagina's vult, de lijst uit de originele rekening van 1445/6 daarentegen tien! Voor een inzicht in de financiën van de stad was het dan ook misschien nuttiger geweest om een reeks compleet aanwezige rekeningen van 1445/6 af, eventueel aangevuld met de oudere originele brokstukken uit te geven. Wel bevatten de documenten een rijkdom aan gegevens voor de waardebeoordeling van de valuta die in de periode van de rekeningen genge en gave waren en deze zijn door de uitgever zorgvuldig bewerkt tot een handig lijstje van

wisselkoersen aan het begin van elke jaarrekening. Overigens vormen de drie delen onderhoudende lectuur en bevatten zij bruikbaar materiaal betreffende allerlei details en interessante *faits divers*. We kunnen met enige bezorgdheid constateren dat de schepenen door het gebruik van dure specerijen bij hun jaardiner de kosten daarvan tegen het einde van de veertiende eeuw onbehoorlijk doen oplopen en ook, dat het aantal slagers in de stad, in de veertiende eeuw steeds rond de twintig, in de vijftiende eeuw opvallend is gedaald; in 1410 zijn er nog twaalf en na een korte opleving neemt het aantal na 1420 opnieuw af. De fouragering van heervaarten en de aanschaf van steenkolen voor het schepenhuis horen tot het vaste programma van Kreynck. De uitgever voorzag zijn werk van een korte inleiding waarin hij nuttige dingen zegt over de stedelijke rente-last en de valuta-kersen in de behandelde periode¹. Hoe hij echter kan zeggen (viii) dat het jaar 1445, toen de streek door overstromingen werd geteisterd, wat het budget betreft een 'normaal' jaar was, begrijp ik niet goed: de onkosten gemaakt voor het ophogen en repareren van dijken nemen zes pagina's van zijn uitgave in beslag ...

J. A. Kossmann-Putto

rx O. Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland 1584-1810* ('s-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1976, 520 blz., f 70. -, ISBN 90 247 1968 2).

Elke beoefenaar van onze vaderlandse diplomatieke geschiedenis mag de samensteller van dit repertorium dankbaar zijn voor de schat van gegevens betreffende de tussen 1584 en 1810 in het buitenland residerende Nederlandse gezanten, die door hem uit vele bronnen en literatuur verzameld, op ordelijke wijze gerangschikt en daarmee voor verdere studies 'operationeel' zijn gemaakt. Dit werk onder toezicht van de Rijkscommissie voor Vaderlandse Geschiedenis verschenen in de reeks van Rijks Geschiedkundige Publicatiën, beantwoordt stellig aan het doel dat er blijkens de Inleiding mee wordt beoogd: 'een naslagwerk en gids te zijn' (xvi). Dit repertorium, in combinatie met de in 1961 verschenen dissertatie van J. Heringa, *De eer en hoogheid van de Staat; over de plaats der Verenigde Nederlanden in het diplomatieke leven van de zeventiende eeuw*, biedt de onderzoeker een stevig platform van waaruit het landschap van de diplomatieke geschiedenis van onze Republiek (met een uitloop tot 1810) veel gemakkelijker betreden en veel systematischer in kaart kan worden gebracht dan voordien het geval was. Het levert ook zeker een belangrijke bijdrage aan de eventuele totstandkoming van een algemene geschiedenis van onze diplomatieke 'dienst'.

De criteria waardoor de samensteller zich bij de keuze en ordening van het zo overvloedige materiaal heeft laten leiden, verdienen in het algemeen waardering en instemming. In zijn Inleiding geeft hij er blijk van te beseffen dat elk modern principe van verwerking der gegevens bij het in min of meerdere mate ontbreken van systematiek, dat zo typerend genoemd kan worden voor het ancien régime, nooit zal kunnen leiden tot een in alle opzichten bevredigende werkwijze. Zijn keuze voor een geografische indeling naar de hoven waarbij onze diplomatieke vertegenwoordigers geaccrediteerd waren, en de daarin verder aangehouden chronologische volgorde, lijken mij alleszins verantwoord. Wel ben ik met één vraag blijven zitten. Schutte heeft zich – zoals hij bij herhaling in zijn Inleiding (ix, x, xiv) opmerkt – beperkt tot de vaste of residerende vertegenwoordigers van

1. In zijn artikel 'Het Zutphens pond en de val van de groot', in: *Ondernemende geschiedenis*, 22 opstellen ... *Van Riel* ... (Den Haag, 1977) 33-49 gaat hij op deze materie dieper in.